

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-48-23>

УДК 330.3

Верескун Михайло Вікторович

доктор економічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту сучасних технологій,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9704-0652>

Камишникова Євліна Вікторівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1835-9786>

Ісаєв Олександр Юрійович

аспірант,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

Криклива Єлізавета Юрійовна

магістрант,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

**Mykhailo Vereskun, Evilina Kamyshnykova,
Oleksandr Isaiev, Yelizaveta Kryklyva**
SHEI "Pryazovskyi State Technical University"

ЗАГАЛЬНА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЯК ФУНДАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

GENERAL SECURITY POLICY AS THE FOUNDATION OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Анотація. В статті наведено визначення поняття «загальна політика безпеки», визначено його роль і місце в системі управління сучасним підприємством. Виявлено, що «економічна безпека підприємства» і «загальна політика безпеки» співвідносяться як частина і ціле. Тобто економічна безпека підприємства є складовою системи більш високого порядку, а її забезпечення є необхідною передумовою досягнення підприємством загального стану безпеки. Визначено, що основними складовими загальної політики безпеки є опис безпечного середовища та перелік головних ворогів безпечного стану. В статі наведені результати дослідження авторів, які конкретизують кожну із названих складових. По результатах проведених досліджень визначені пріоритетні напрямки подальших досліджень, головними з яких є розробка дієвих механізмів щодо виявлення та нейтралізації негативної дії основних ворогів загальної безпеки.

Ключові слова: безпека підприємства, політика безпеки, економічна безпека, підприємство.

Summary. The article defines the concept of "general security policy", defines its role and place in the management system of a modern enterprise. It was found that "economic security of the enterprise" and "general security policy" are related as a part and a whole. That is, the economic security of the enterprise is a component of a higher-order system, and its provision is a necessary prerequisite for the enterprise to achieve a general state of security. It was determined that the main components of the general security policy are the description of the secure environment and the list of the main enemies of the secure state. Each enterprise has the opportunity to determine these components independently. The article presents the results of the authors' research, which specify each of the named components. As part of the research, data on the content and structure of the security policy of modern enterprises were analyzed, systematized and summarized. It was found that the description of a safe environment, in turn, contains: prerequisites for achieving a state of safety, approaches to the decision-making process, approaches to the process of implementing decisions and relation to work results. According to the authors, the main prerequisites for achieving a state of security are formalized values and goals, the presence of a documentation system, competence and professionalism, and the presence of a reserve system. The main approaches to the decision-making process, which are the key to a safe state of the enterprise, are proactivity and innovation, focus and concentration, and a bet on soft skills. The basic principles of implementing decisions leading to a safe state are trust, partnership, commu-

nication, and support. A list of the main enemies of the state of security is also given, which include: tolerance for shortcomings, lack of vision of the desired safe picture, reactive thinking, victim state, unresolved conflicts, unclear relationships, lack of goals, skew in goals, disharmony in goals, unethicality and concealment of mistakes, inflated expectations, idealization and perfectionism, lack of schedule, orderliness and discipline, disorder: in the workplace, in documents, in the computer, in affairs. According to the results of the conducted research, the priority areas of further research are determined, the main of which is the development of effective mechanisms for identifying and neutralizing the negative effects of the main enemies of general security.

Keywords: enterprise security, security policy, economic security, enterprise.

Постановка проблеми. Підприємство, як відкрита соціально-економічна система, змушено функціонувати у турбулентному середовищі, яке є вкрай динамічним і нестабільним. Такий стан справ вимагає від менеджменту вміння швидко адаптуватися до перманентних змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства, потребує знання закономірностей і тенденцій розвитку та пошуку шляхів постійного підвищення ефективності всіх видів діяльності.

Забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах відкритого ринку та жорсткої конкурентної боротьби є базовим чинником, що максимізує прибуток, оптимізує процес взаємодії між елементами системи управління та призводить до стійкості і сталого розвитку бізнесу.

Проте, економічна безпека підсистемою системи більш високого порядку – загальної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні питання економічної безпеки промислових підприємств досліджувало багато науковців, а саме: І.А. Білоусова [1], З.С. Варналій, Т.Г. Васильців [2], В.М. Гесць, Т.Р. Данилишин, О.В. Ілляшенко [3], О.М. Ляшенко [4], А.П. Макаренко, Т.О. Меліхова [5], Н.Г. Метеленко, К.С. Салига, С.Я. Салига, А.Г. Семенов, О.А. Сороківська [6] та ін.

Виділення раніше не вирішених частин проблеми. Незважаючи на здобутки зазначених авторів, є питання, які потребують свого вирішення в процесі подальших досліджень. Так, за ретельним аналізом проблем і завдань, що стосуються вивчення сутності і засобів і механізмів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки підприємств, недостатньо розглянутим залишається питання щодо розуміння поняття безпеки, як базової цінності існування будь якої системи, а також формування політик, що формалізують, регламентують і імплементують цю цінність в повсякденну діяльність підприємств, спрямовуючи її позитивний вплив на забезпечення, по між іншим, і економічної безпеки підприємства.

Метою статті є визначення сутності і змісту загальної політики безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпека є базовою цінністю, найважливішою функцією, реалізацію якої має забезпечити система будь якого рівня протягом всього періоду свого існування. В контексті даного дослідження

ми розглядаємо загальну безпеку підприємства, як систему вищого порядку порівняно з економічною безпекою, забезпечення якої є необхідною, але не достатньою умовою успішного розвитку підприємства. Ми вважаємо, що економічна і загальна безпека підприємства співвідносяться, як частина і ціле. Можна сказати, що економічна безпека – це видима, надводна частина айсбергу, а загальна безпека – його підводна частина.

Безпека – це коли відсутня небезпека, загроза. Коли ми говоримо про безпеку, ми говоримо про почуття, ми говоримо про те, хто і що поруч, і як це на нас впливає; про те, щоб щось почати, продовжувати або припинити робити. Безпека сама по собі є базовою цінністю, яка постійно проявляється на всіх рівнях функціонування будь якої системи. Коли її рівень системою ідентифікується, як достатній, то безпека сприймається як річ, що само собою зрозуміла. Тобто, інакше і бути не може. І дуже гостро відчувається, коли рівень безпеки ідентифікується системою, як недостатній. В цьому випадку починається перебудова функціонування системи таким чином, щоб забезпечити необхідний рівень безпеки. І робота в такому екстремальному режимі здійснюється до тих пір, поки цей рівень не буде досягнуто.

Загальна безпека є більш об'ємним значно більш абстрактним поняттям, порівняно з економічною безпекою. Воно значно важче піддається конкретизації і оцифруванню. Для конкретизації та детального опису цього поняття підприємство може використати такий документ, як політика.

У 1919 р. німецький вчений Макс Вебер у своїй праці «Політика як покликання і професія» на питання «Що ми розуміємо під політикою?» відповідає: «Значення цього поняття надзвичайно широке і охоплює всі види діяльності із самостійного керівництва. Кажуть про валютну політику банків, про дисконтну політику Імперського банку, про політику профспілок під час страйку; можна вести мову про шкільну політику міської чи сільської общини, про політику правління, яке керує корпорацією, врешті решт навіть про політику розумної дружини, що прагне управляти чи керувати своїм чоловіком».

Політика (від грец. *politike* – мистецтво управління державою) – існує думка, що цей термін поширився під впливом трактату Арістотеля про державу, правління (урядування) та уряд, який він назвав «Політика». До кінця XIX ст. політичне

знання традиційно розглядалося як вчення про державу, тобто про владу інституціонального, державного рівня. Однак розвиток політичної думки і уявлень про державу привів до виділення власне науки про державу, як відособленого явища стосовно політичної філософії і політичної науки. Уявлення про політику значно розширилися, а розуміння політики окреслилось як досить складна проблема і стало предметом найрізноманітніших тлумачень. Найбільш релевантним темі та завданням даного дослідження можна вважати наступне визначення політики.

Політика – це той спосіб, яким люди вирішують питання управління країною, містом або будь-якою іншою групою людей [7].

Відповідно до цього, загальна політика безпеки підприємства – це документ, що описує принципи і методи управління, які призводять до такого стану справ, який компанія вважає для себе безпечним. Це підґрунтя, фундамент, перелік правил і пріоритетів, виконання яких призводить до безпечного стану, який можна ідентифікувати за допомогою показників, що характеризують економічну безпеку. Можна сказати, що економічна безпека – це видима, надводна частина айсбергу, а загальна політика безпеки – його підводна частина.

Проведені дослідження дозволили визначити основні складові загальної політики безпеки та описати її основні елементи (рис. 1).

Наведений перелік не є остаточним і кожне підприємство може уточнювати, удосконалювати та конкретизувати свою загальну політику безпеки, враховуючи загальні особливості бізнесу, зовнішні і внутрішні чинники, які є визначальними для його безпеки, галузеві та територіальні особливості, тощо.

Визначено, що загальна політика безпеки складається з двох великих розділів – опису безпечного середовища та визначення головних ворогів безпеки. У свою чергу, опис безпечного середовища розділений на наступні підрозділи:

- передумови досягнення стану безпеки;
- підходи до процесу прийняття рішень;
- принципи реалізації рішень;
- відношення до результатів.

Розглянемо зміст кожного підрозділу більш докладно.

Передумови досягнення стану безпеки. На думку авторів дослідження мінімальний перелік цих передумов має включати:

- формалізовані цінності та цілі;
- систему документування;
- компетентність та професіоналізм;
- наявність резервів.

Формалізовані цінності та цілі. Наявність формалізованих цінностей є дуже важливою та дозволяє компанії в процесі рекрутингу персоналу одразу залучати до роботи людей, які співпадають

з компанією по цінностям. Тобто, компанія не витрачає час на те, щоб трансформувати найнятих співробітників, зробити їх «своїми», вона одразу наймає «своїх людей». Тих що не потрібно «переробляти». Це призводить до відсутності супротиву на глибинному підсвідомому рівні, та дозволяє полегшити процес досягнення корпоративних та особистих цілей. Цілі також повинні бути формалізовані, конкретизовані та базуватися на цілях компанії таким чином, щоб їх досягнення спряло їх проявленню у реальному житті. Також важливим є процес погодження корпоративних цілей підприємства та особистих цілей кожного працівника. Цілі мають бути погоджені таким чином, що досягнення особистих цілей працівника можливе лише за умов досягнення корпоративних цілей підприємства. Таким чином, наявність чітко сформованих цінностей, побудованої на їх основі системи стратегічних, тактичних та поточних цілей, які, в свою чергу, погоджені із особистими цілями працівників підприємства, є найважливішою передумовою досягнення підприємством стану загальної безпеки.

Система документування. Наявність системи документування, наявність підтверджуючих документів – дуже важлива складова загальної безпеки. При цьому це підвищує рівень безпеки підприємства в цілому та суб'єктивне відчуття безпеки у кожного співробітника підприємства.

Компетентність і професіоналізм. Найкраща гарантія безпеки – компетентність, впевненість та професіоналізм найвищого рівня. Ситуація, коли кожен співробітник підприємства гарно навчений та натренований, чітко знає свої обов'язки та свою зону відповідальності є запорукою стану загальної безпеки. Важливим елементом цієї складової є постійна увага керівництва і власників підприємства на підтриманні компетентності та професіоналізму на необхідному рівні. Та постійний пошук можливостей щодо підвищення цього рівня.

Наявність резервів. Наявність резервів підприємства та стимулювання співробітників до створення особистих резервів, наявність плану майбутніх надходжень – це те, що сприяє підвищенню рівня загальної безпеки.

Підходи до процесу прийняття рішень.

Важливою складовою загальної політики безпеки є базові підходи до прийняття рішень, використання яких найбільше сприяє досягненню саме такого стану. Основними з них є:

- проактивність та іноваційність;
- ставка на софт-скілз;
- фокусування та концентрація.

Проактивність та іноваційність. Передбачає таке ставлення до ситуації, коли компанія намагається формувати оточуюче середовище, а не реагувати на його зміни, бути причиною, а не наслідком, формувати тенденції, а не вивчати

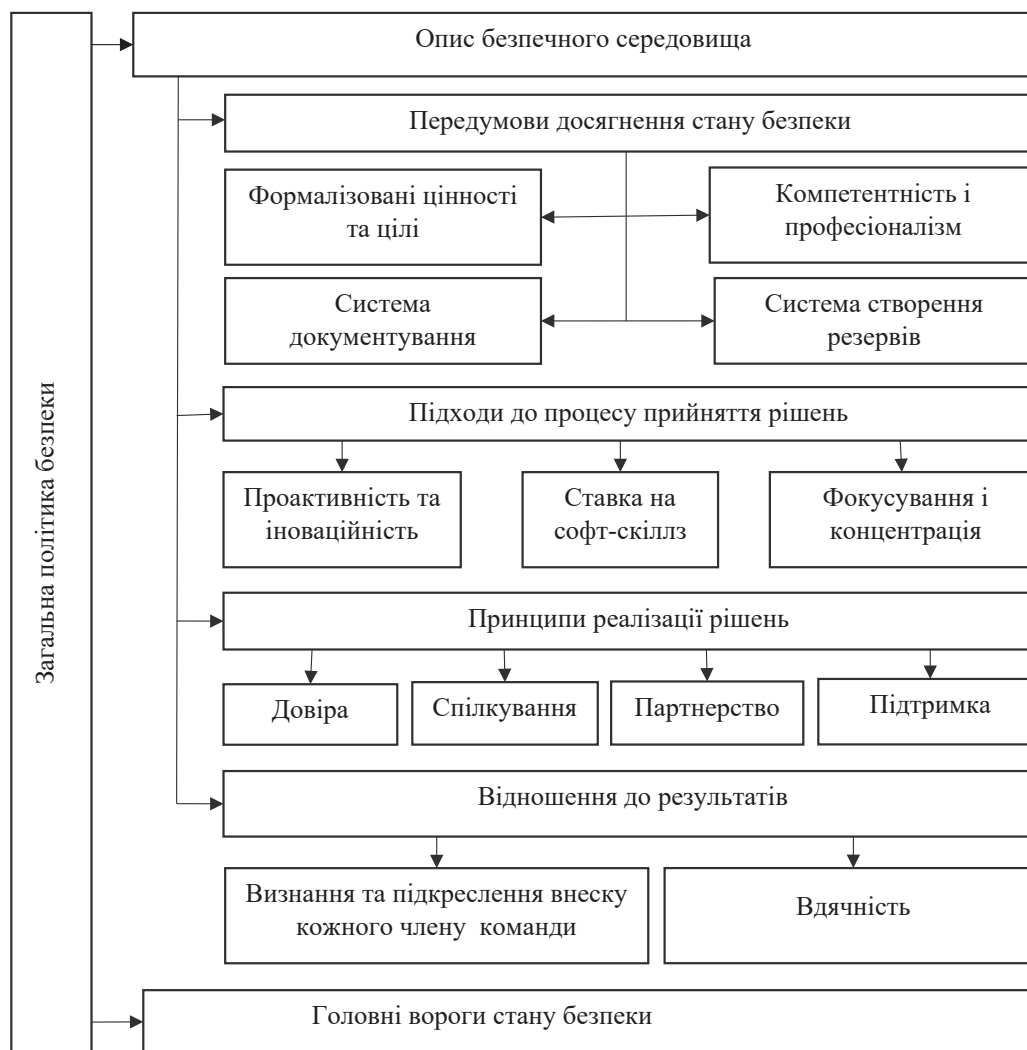

Рисунок 1 – Загальна політика безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором

вже наявні та намагатися їх зрозуміти. Реалізація такого підходу можлива лише за умови постійної генерації та впровадження інновацій в практику виробництва та управління. Відсутність страху змін, постійне прагнення до вдосконалення та пошук нових шляхів, методів, прийомів та засобів, які стають частиною корпоративної культури, стають запорукою стану безпеки.

Ставка на софт-скілз. Проведені дослідження доводять, що такий підхід – один з головних ключів до успіху. Беззаперечний намір отримати результат та досягнути цілі набагато важливіші за наявні вміння та навички. Якщо потрібно доручити комусь важливу справу, то перевага має бути віддана тому співробітнику, особисті дані якого є такими, що найбільше відповідають сутності завдання перед тим, хто є більш компетентним.

Фокусування та концентрація. Даний підхід передбачає, що в кожний момент часу кожен співробітник займається лише однією справою, вирішує лише одне питання. Дослідження довели, що

багатоцільність – це найкоротший шлях до вигорання, зниження продуктивності та ефективності, загалом, до стану небезпеки. Навпаки, максимальне фокусування та концентрація на вирішенні поточного завдання дає можливість розв'язати його максимально швидко і якісно. Такий підхід ми вважаємо найбільш безпечним.

Підходи до процесу реалізації рішень.

Основними підходами до процесу реалізації рішень, які формують стан безпеки, є наступні:

- довіра;
- спілкування;
- партнерство;
- підтримка.

Довіра та спілкування. За наявності достатньої кількості адекватного, позитивного спілкування рівень безпеки зростає. Спілкування знижує рівень негативу. Постійне спілкування із керівництвом, колегами, клієнтами підвищує рівень безпеки. Навпаки, «випадіння» із спілкування – це небезпека для команди, бо в цьому випадку утворюється

своєрідний вакуум, який ускладнює а іноді і унеможливує процес інформаційного обміну.

Підтримка. Рівень безпеки зростає по мірі формування командного духу. Кожен член колективу піклується про команду, команда піклується про кожного. Кількість роботи, яку можна зробити разом значно більша, ніж поодиноці.

Партнерство. Досягнути великих цілей та вирішити масштабні завдання неможливо самотужки. Потрібна командна робота. Коли твій успіх сягає такого розміру, що ним потрібно ділитися, то виникає природне бажання перемагати та ділити радість перемог і досягнень ще з кимось.

Також в ході проведених досліджень були виявлені основні вороги загальної безпеки. До них відносяться:

- терпимість до недоліків;
- відсутність бачення бажаної безпечної картини;
- реактивне мислення, стан жертви;
- нерозв'язані конфлікти;
- нез'ясовані стосунки;
- відсутність цілей, перекіс у цілях, негармонізованість в цілях;
- неетичність та замовчування помилок;
- завищенні очікування;
- ідеалізація та префекціонізм.
- відсутність розкладу, впорядкованості і дисципліни;
- безлад: на робочому місці, в документах, в комп'ютері, у справах.

Наявність всього вищеперерахованого суттєво знижує стан загальної безпеки та приводить до

підвищення рівня ризикованості діяльності промислових підприємств.

Висновки. По результатах проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Сформульоване визначення поняття «загальна політика безпеки підприємства» під яким розуміється документ, що описує принципи і методи управління, які призводять до такого стану справ, який компанія вважає для себе безпечним.

2. Виявлено, що «економічна безпека підприємства» і «загальна політика безпеки» співвідносяться як частина і ціле. Тобто економічна безпека підприємства є складовою системи більш високого порядку, а її забезпечення є необхідною передумовою досягнення підприємством загального стану безпеки.

3. Основними складовими загальної політики безпеки є опис безпечного середовища та перелік головних ворогів безпечного стану. В свою чергу, до складу опису безпечного середовища можуть входити описи: передумов досягнення стану безпеки, підходів до процесу прийняття рішень, принципів реалізації рішень та відношення до результатів. Основними ворогами стану безпеки є всі види конфліктів, невизначеностей, відсутність бачення майбутнього та конкретних цілей, безлад та відсутність дисципліни.

4. По результатах проведених досліджень визначені пріоритетні напрямки подальших досліджень, головними з яких є розробка дієвих механізмів щодо виявлення та нейтралізації негативної дії основних ворогів стану безпеки.

Список використаних джерел:

1. Белоусова І.А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства : монографія. Київ, 2010. 432 с.
2. Васильців Т.Г., Волошин В.І., Бойкевич О.Р. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / за ред. Т.Г. Васильціва. Львів, 2012. 386 с.
3. Ілляшенко О.В. Методологічні засади формування та функціонування механізмів системи економічної безпеки підприємства : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук : 08.00.04; 21.04.02. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Сєвєродонецьк, 2016. 606 с.
4. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
5. Мєліхова Т.О. Економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2018. 814 с.
6. Сороківська О.А. Інноваційні напрями підвищення економічної безпеки підприємств малого бізнесу в умовах конфліктних ситуацій : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук : 08.00.04. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2016. 488 с.
7. Політика – що це таке, визначення, суть, види і засоби, структура і функції. Хто такий політик. URL: <https://termin.in.ua/polityka-polityk/#:~:text=%>

References:

1. Bielousova I. A. (2010) *Upravlinskyi oblik – informatsiina skladova systemy ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva*: monohrafiia. Kyiv, 432 p. (in Ukrainian)
2. Vasylytsiv T. H., Voloshyn V. I., Boikevych O. R. (2012) *Finansovo-ekonomichna bezpeka pidprijemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia*: monohrafiia / za red. T. H. Vasylytsiva. Lviv, 386 p. (in Ukrainian)
3. Illiashenko O. V. (2016) *Metodolohichni zasady formuvannia ta funktsionuvannia mekhanizmiv systemy ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva*: dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora ekonomichnykh nauk:

08.00.04; 21.04.02. Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia. Sievierodonetsk, 606 p. (in Ukrainian)

4. Liashenko O. M. (2011) Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva: monohrafiia. Luhansk: SNU im. V. Dalia, 400 p. (in Ukrainian)

5. Melikhova T. O. (2018) Ekonomichna bezpeka promyslovykh pidpriemstv: teoriia, metodolohiia, praktyka: dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora ekonomichnykh nauk za spetsialnistiu 08.00.04. Klasychnyi pryvatnyi universytet. Zaporizhzhia, 814 p. (in Ukrainian)

6. Sorokivska O. A. (2016) Innovatsiini napriamy pidvyshchennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv maloho biznesu v umovakh konfliktnykh sytuatsii: dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora ekonomichnykh nauk: 08.00.04. Ternopilskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet imeni Ivana Puliuia. Ternopil, 488 p. (in Ukrainian)

7. Polityka – shcho tse take, vyznachennia, sut, vydy i zasoby, struktura i funktsii. Khto takyi polityk. Available at: <https://termin.in.ua/polityka-polityk/#:~:text=%> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 22.01.2024